

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی

عنوان :

بررسی عوامل موثر بر افزایش مطالبات غیر جاری در نظام بانکی کشور

استاد راهنما :

دکتر خشایار سید شگری

استاد مشاور :

دکتر فرزین اربابی

پژوهشگر :

سمیه گروسی

پاییز ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم بہ:

خانوادہ مہربان

و

عزیزتر از جانم

شکر و قدردانی:

از همه کسانی که مراد این راه یاری نموده و همواره لطف بی دریغشان و لگرمی زندگی من بوده است

شکر می نمایم.

این پایان نامه با حمایت مالی بانک توسعه صادرات به انجام رسیده است. بدینوسیله از حمایت های مدیریت و

کارکنان محترم این بانک که انجام این مطالعه را امکان پذیر ساختند پاسکزاری می نمایم

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

- اینجانب سمیه گروسی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۶۵۱۹۳۰۰ در رشته علوم اقتصادی گرایش - توسعه اقتصادی و برنامه ریزی که در تاریخ ۱۳۹۱/۱۰/۱۲ از پایان نامه خود تحت عنوان : بررسی عوامل موثر بر افزایش مطالبات غیرجاری در نظام بانکی کشور با کسب نمره ۱۷/۷۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:
- ۱ - این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
 - ۲ - این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
 - ۳ - چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
 - ۴ - چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : سمیه گروسی

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۱/۱۰/۱۲ دانشجوی کارشناسی ارشد خانم سمیه گروسی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹ بـه حروف نوزده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما:

فهرست مطالب

.....۱.۲.....	فصل اول- کلیات تحقیق
.....۱.۳.....	۱-۱) مقدمه
.....۱.۵.....	۲-۱) بیان مساله تحقیق
.....۱.۷.....	۳-۱) تشریح و بیان موضوع
.....۱.۸.....	۴-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق
.....۲.۰.....	۵-۱) اهداف تحقیق
.....۲.۱.....	۶-۱) فرضیه‌های تحقیق
.....۲.۲.....	۷-۱) روش انجام تحقیق
.....۲.۲.....	۱-۷-۱) روش تحقیق
.....۲.۳.....	۲-۷-۱) روش گردآوری داده‌ها
.....۲.۳.....	۳-۷-۱) قلمرو تحقیق
.....۲.۳.....	۸-۱) تعریف برخی اصطلاحات کلیدی
.....۲.۵.....	۹-۱) استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق
.....۲.۶.....	۱۰-۱) ساختار کلی تحقیق
.....۲.۷.....	فصل دوم- مبانی نظری و پیشینه تحقیق
.....۲.۸.....	۱-۲) مقدمه
.....۳.۰.....	۲-۲) مدیریت ریسک در بانکها
.....۳.۲.....	۱-۲-۲) سیستم مدیریت ریسک
.....۳.۲.....	۱-۱-۲-۲) شناسایی ریسک‌ها
.....۳.۷.....	۳-۲) مطالبات معوق
.....۳.۹.....	۱-۳-۲) طبقه‌بندی بدهی‌های سیستم بانکی به تفکیک دریافت‌کنندگان اعتبارات
.....۴.۲.....	۲-۳-۲) علل ایجاد و رشد مطالبات معوق
.....۴.۳.....	۱-۲-۳-۲) عوامل درون سازمانی

.....۴۴.....	عوامل برون سازمانی (۲-۲-۳-۲)
.....۴۴.....	عوامل ایجاد مطالبات غیجاری در بانکها (۳-۳-۲)
.....۴۹.....	وصول مطالبات معوق و راهکارها (۴-۳-۲)
.....۵۲.....	عوامل موثر بر بنگاههای اقتصادی (۴-۲)
.....۵۳.....	دورانهای عمومی اقتصادی (دورانهای تجاری) (۱-۴-۲)
.....۵۴.....	عوامل درونی (۲-۴-۲)
.....۵۴.....	سودآوری (۱-۲-۴-۲)
.....۵۵.....	اندازه (۲-۲-۴-۲)
.....۵۷.....	عوامل بیرونی (۳-۴-۲)
.....۵۷.....	عوامل اجتماعی و فرهنگی (۱-۳-۴-۲)
.....۵۷.....	عوامل تکنولوژیکی (۲-۳-۴-۲)
.....۵۸.....	عوامل اقتصادی (۳-۳-۴-۲)
.....۵۹.....	پیشینه تحقیق (۵-۲)
.....۵۹.....	پیشینه خارجی (۱-۵-۲)
.....۶۱.....	پیشینه داخلی (۲-۵-۲)
.....۶۳.....	جدول ۱-۲ خلاصه تحقیقات انجام شده با متغیج مورد بررسی مشابه
.....۷۱.....	جدول شماره ۲-۲ خلاصه تحقیقات انجام شده با متغیجهای مورد بررسی متفاوت
.....۷۵.....	فصل سوم- روش پژوهش
.....۷۶.....	(۱-۳) مقدمه
.....۷۶.....	(۲-۳) فرضیههای پژوهش
.....۷۷.....	(۳-۳) متغیرهای پژوهش
.....۷۷.....	(۱-۳-۳) متغیرهای مستقل
.....۷۷.....	(۲-۳-۳) متغیر وابسته
.....۷۸.....	(۴-۳) جامعه و نمونه آماری
.....۷۸.....	جدول ۱-۳. لیست بانکهای مورد بررسی
.....۷۸.....	(۵-۳) روش انجام پژوهش و روش گردآوری دادهها

..... ۸۱.....	۶-۳) روش تحلیل داده‌ها
..... ۸۳.....	۲-۶-۳) آزمون فروض کلاسیک
..... ۸۳.....	۱-۲-۶-۳) نبود خود همبستگی
..... ۸۴.....	۲-۲-۶-۳) واریانس ناهمسانی جملات خطا
..... ۸۴.....	۳-۲-۶-۳) هم‌خطی
..... ۸۵.....	۳-۶-۳) روش‌های آزمون فرضیه‌ها
..... ۸۶.....	۴-۶-۳) تحلیل همبستگی
..... ۸۶.....	۱-۴-۶-۳) ضریب تعیین و ضریب تعیین تصحیح شده
..... ۸۷.....	۲-۴-۶-۳) ضریب همبستگی
..... ۸۷.....	۵-۶-۳) آزمون معنی‌دار بودن در الگوی رگرسیون
..... ۸۷.....	۱-۵-۶-۳) آزمون معنی‌دار بودن معادله رگرسیون
..... ۸۸.....	۲-۵-۶-۳) آزمون معنی‌دار بودن ضرایب
..... ۸۸.....	۶-۶-۳) روش استفاده از داده‌ها
..... ۹۲.....	۷-۶-۳) آزمون ریشه واحد در داده‌های ترکیبی/تلفیقی
..... ۹۲.....	۱-۷-۶-۳) آزمون‌های لوین و لین (LL)
..... ۹۳.....	۷-۳) خلاصه فصل
..... ۹۵.....	فصل چهارم- تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه
..... ۹۶.....	۱-۴) مقدمه
..... ۹۷.....	۲-۴) آزمون فرضیه‌ها
..... ۹۷.....	۱-۲-۴) بررسی آمار توصیفی متغیرها
..... ۹۷.....	جدول ۴-۱. آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی
..... ۹۸.....	۲-۲-۴) بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش
..... ۹۸.....	جدول ۴-۲: همبستگی بین متغیرهای پژوهش
..... ۹۹.....	۳-۲-۴) بررسی پایایی متغیرهای پژوهش
..... ۱۰۰.....	جدول ۴-۳: آزمون پایایی در سطح متغیرهای مورد بررسی
..... ۱۰۰.....	۴-۲-۴) آزمون فرضیه‌های تحقیق
..... ۱۰۲.....	جدول ۴-۴: نتایج آزمون چاو برای مدل (۱)

.....۱.۲.....	جدول ۴-۵: نتایج آزمون هاسمن برای مدل (۱)
.....۱.۳.....	جدول ۴-۶: نتایج برآورد مدل (۱)
.....۱.۶.....	جدول ۴-۷: نتایج آزمون چاو برای مدل (۲)
.....۱.۷.....	جدول ۴-۸: نتایج آزمون هاسمن برای مدل (۲)
.....۱.۷.....	جدول ۴-۹: نتایج برآورد مدل (۲)
.....۱.۸.....	۴-۳) خلاصه فصل
.....۱.۱.....	فصل پنجم - نتیجه‌گیری و پیشنهادات
.....۱.۱.۱.....	۵-۱) مقدمه
.....۱.۱.۲.....	۵-۲) نتایج تحقیق
.....۱.۱.۴.....	جدول ۵-۱: خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها
.....۱.۱.۴.....	۵-۳) پیشنهادهای مبتنی بر نتایج پژوهش
.....۱.۱.۵.....	۵-۴) پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی
.....۱.۱.۵.....	۵-۵) خلاصه فصل
.....۱.۱.۶.....	منابع و مآخذ
.....۱.۱.۶.....	منابع فارسی
.....۱.۲.....	بجوست‌ها
.....۱.۲.۱.....	بجوست (۱) آئین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی و ارزی) مصوب ۱۳۸۶/۱۰/۳۰ هیأت وزیران
.....۱.۲.۶.....	بجوست (۲) نتایج آماری

فهرست جدول‌ها

- ۱-۲ جدول خلاصه تحقیقات انجام شده با متغیر مورد بررسی مشابه ۶۸
- ۲-۲ جدول خلاصه تحقیقات انجام شده با متغیرهای مورد بررسی متفاوت ۷۵
- ۱-۳ جدول لیست بانکهای مورد بررسی ۸۱
- ۱-۴ جدول آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی ۱۰۰
- ۲-۴ جدول همبستگی بین متغیرهای پژوهش ۱۰۲
- ۳-۴ جدول آزمون پایایی در سطح متغیرهای مورد بررسی ۱۰۴
- ۴-۴ جدول نتایج آزمون چاو برای مدل (۱) ۱۰۵
- ۵-۴ جدول نتایج آزمون هاسمن برای مدل (۱) ۱۰۶
- ۶-۴ جدول نتایج برآورد مدل (۱) ۱۰۷
- ۷-۴ جدول نتایج آزمون چاو برای مدل (۲) ۱۱۱
- ۸-۴ جدول نتایج آزمون هاسمن برای مدل (۲) ۱۱۱
- ۹-۴ جدول نتایج برآورد مدل (۲) ۱۱۲
- ۱-۵ جدول خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها ۱۱۸

فصل اول - کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

طی دو دهه اخیر، بروز بحران‌های مالی در سیستم بانکی، باعث متضرر ساختن بسیاری از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و ورشکستگی برخی از آنها در اقتصاد جهانی شده است. در نتیجه وقوع چنین بحران‌هایی است که وظیفه ناظران به عنوان شناسایی منابع بروز بحران در جهت تصمیم‌گیری برای کاهش شدت و اثرات آن اهمیت پیدا می‌کند. بنا بر آخرین گزارش بانک مرکزی میزان مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک‌ها در پایان خرداد ماه سال ۱۳۹۱ به ۶۱۰ هزار میلیارد ریال رسیده است. از آنجایی که میزان مطالبات سیستم بانکی کشور در همه بخش‌ها از سال ۱۳۸۰ رو به افزایش بوده است، به نظر می‌رسد که شرایط اقتصاد کلان می‌تواند نقش مهمی در وضعیت پرتفوی اعتباری بانک‌ها و کیفیت مطالبات آنها داشته باشد. بروز بحران در سیستم مالی می‌تواند منجر به خروج پس‌انداز سپرده‌گذاران از بانک‌ها شود؛ به طوری که اگر نااطمینانی به سیستم بانکی و شرایط ناپایدار توسط پس‌اندازکنندگان احساس شود و آنان، راهی بهتر برای نگهداری پس‌اندازهای خود بیابند، اقدام به خروج سپرده‌های خود از بانک‌ها می‌نمایند.

به علاوه، از آنجا که بانک‌ها بخش عمده‌ای از سپرده‌های مشتریان را به صورت تسهیلات اعطا کرده‌اند، در صورتی که تسهیلات به موقع بازپرداخت نشود، با کاهش ناگهانی منابع مواجه شده و در شرایط بدبینانه، حتی ممکن است که این وضعیت به ورشکستگی بانک‌ها هم منجر شود.

امروزه سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری نقش بسیار مهمی در گردش فعالیت‌های سازمان‌ها ایفا نموده و در مجموعه محیط اقتصادی کشورها وظیفه‌ای با اهمیت بر عهده دارند. بسیاری از تصمیمات اقتصادی بر اساس اطلاعات حاصل از این سیستم‌ها آغاز می‌شود. به عنوان یک واقعیت، متغیرهای کلان اقتصادی و تصمیمات سیاسی بر فعالیت‌های واحدهای تجاری اثر داشته و به نوبه خود سیستم‌ها و اطلاعات حسابداری را تحت تاثیر قرار می‌دهند. بنابراین شناسایی تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر فعالیت‌های واحدهای تجاری و اطلاعات حسابداری می‌تواند به سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان در اتخاذ تصمیمات کمک کند.

نظر به اینکه سرمایه‌گذاران از مهمترین متغیرهای تعیین‌کننده سرنوشت بلندمدت اقتصاد هستند. بنابراین، برای فراهم نمودن بستری مناسب برای جذب و حضور گسترده این طیف وسیع و جلب اعتماد آنها، نیازمند ابزارها، معیارها و اطلاعات متنوع می‌باشند، که یکی از مهمترین این ابزارها، شناخت

حساسیت متغیرهای عمده کلان اقتصادی از قبیل نرخ تورم، رشد اشتغال، تولید ناخالص داخلی و ... می‌باشد.

در هر سیستم اقتصادی پویا بخصوص بانکها، گردش صحیح و سریع منابع و مصارف نمایانگر کارایی مطلوب روشهای اجرایی بوده و وصول تسهیلات اعطایی در مدت زمان تعیین شده، مشخص‌کننده روشهای صحیح بکارگیری منابع در جهت ایجاد تسهیلات لازم به منظور گسترش فعالیتهای اقتصادی و تأمین منابع مورد نیاز بخشهای مختلف تولیدی، بازرگانی، خدمات و صرف منابع بانک است. جلوگیری از ایجاد مطالبات معوق در تسهیلات اعطایی و یا وصول آنها به صورت بالقوه و بالفعل امکانات ایجاد درآمد جدید را افزایش داده و توان برنامه‌ریزی بانک را در صرف منابع و تحصیل درآمد، بالاتر خواهد برد. (جول^۱، ۲۰۰۲: ۱۳).

ریسک‌ها، نتایج عدم اطمینان در نوسانات سوددهی یا زیان‌دهی است. اگر چه تمرکز وسیع و قابل‌ملاحظه‌ای بر ارزیابی کیفی ریسک به طور سنتی وجود دارد، جهت نیل به مدیریت کمی ریسک‌ها، لازم است تعریف دقیقی برای ریسک‌های متفاوت به دست آورد. استنتاج عملکردهای ریسک و محرکهای تنظیم‌کننده آن موجب می‌شود مدیریت در خدمات معیارهای کمی ریسک قرار گیرد.

آمار بالای مطالبات معوق نشان‌دهنده ریسک اعتباری بالا در سیستم بانکی امروز است و این امر بانک‌ها را با ریسک‌های بازار و نقدینگی نیز مواجه می‌سازد. هر چند بانک‌ها سعی در کنترل ریسک در درون سازمان دارند، اما چیزی که نمی‌توان نادیده گرفت، درصد بالای این ریسک و عواقب آتی آن است.

عدم بازگشت سرمایه‌گذاری‌های بانک نشانگر ضعف عملکرد بانک در بخش اعطای تسهیلات است. عدم سنجش و ارزیابی دقیق مشتری قبل از اعطای تسهیلات سبب می‌شود که وام به شخصی اعطا گردد که از نظر نوع و مبلغ، شایستگی آن را نداشته است. همچنین ضعف نظارت بانکی بر چگونگی فعالیت دریافت‌کننده تسهیلات، چه بسا باعث می‌شود که او از مسیر تعیین شده خارج شود و سرمایه را در جهتی دیگر بکار گیرد که نتیجه آن عدم دستیابی به اهداف تعیین شده و ایجاد مطالبات بانکی است.

در این تحقیق در پی آن هستیم که تاثیر متغیرهای اقتصادی (رشد تولید ناخالص داخلی و افزایش تورم) و عوامل مختص سیستم بانکی (کیفیت مدیریت، اندازه بانک، خطر اخلاقی) را بر افزایش مطالبات غیرجاری در نظام بانکی کشور بررسی کنیم.

¹ Joel

۲-۱) بیان مساله تحقیق

بحران اقتصادی اخیر جهان توسط بحران وام مسکن و وامهای بدون پشتوانه ایالات متحده در سال ۲۰۰۷، موجب اثر نامطلوب آن بر بازارهای مالی و شرکت کنندگان در صنعت مالی در سراسر جهان و بحران مدیریت سرمایه در بیشتر نهادهای مالی به خصوص بانکها گردیده است.

در کشورهای مبتنی بر بازار که اغلب فعالیت‌های اقتصادی، در بازار سرمایه است، بانکها با توجه به رکود اقتصادی پیش‌بینی نشده در بازار مالی و اعتباری با یک شوک شدید در سرمایه و وضعیت نقدینگی خود رنج می‌برند. در سال‌های اخیر صنعت بانکداری در بیشتر کشورها دچار روند واپس‌گرا در هر دو بخش سودآوری و سرمایه شده‌اند. این وضعیت در بخش بانکداری، باعث کاهش اعتماد عمومی در صنعت بانکداری و جذب وجوه سپرده‌گذاران شده است، که شاید به دلیل آزادسازی و جهانی شدن مالی است. واقعیتی که وجود دارد آن است که الزامات مدیریت ریسک در زمان رونق اقتصادی و رکود اقتصادی، به حال خود رها شده و نوسانات درآمد بانک بیشتر توسط مدیریت بانکها بوده است. در واقع هدف کلی بانکها، در سه بخش سودآوری، رشد دارایی‌ها و پایه مشتری عنوان می‌گردد (آرمو^۱ و همکاران، ۲۰۱۰).

یکی از مشکلات عمده مدیریت بانکها، تمرکز بر اهداف کوتاه‌مدت، بیش از اهداف بلندمدت و همچنین توجه کم به مدیریت ریسک و کیفیت دارایی‌ها می‌باشد که تأثیر مطلوبتری در پایداری بلندمدت نهاد مالی را داراست. درحالی که سودآوری در کیفیت ارزش‌گذاری مجدد دارایی و بدهی‌ها و افزایش سرمایه خالص است و سرمایه تابعی از کل دارایی‌ها و بدهی‌ها است.

یکی از ویژگی‌های مشترک در صنعت بانکداری که در سراسر جهان مورد توجه است افزایش تعداد بانک‌های ورشکسته می‌باشد (ساندرز و ویلسون^۲، ۲۰۰۱).

در ایران بانکها، بزرگترین نهاد مالی بوده و اعتبارات رگ حیات سیستم بانکی و تمامی واحدهای اقتصادی می‌باشد. همچنین توزیع اعتبارات برای هر دو بخش متأثر از سیاستهای کلان اقتصادی، علی‌الخصوص در حوزه مالی و پولی هستند. از آنجا که بانکهای کشور از لحاظ سرمایه اکثراً دولتی هستند. در نتیجه اولین توجه بمنظور تامین منابع بسوی بانکها معطوف می‌شود. افزایش مطالبات غیرجاری، موجب عدم تحقق اهداف ارائه تسهیلات بانکی در جهت رشد اقتصادی کشور و اتلاف منابع

¹ Aremu

² Saunders and Wilson

می‌گردد. دلایل مختلفی برای افزایش مطالبات غیرجاری در سیستم بانکی توسط پژوهشگران مختلف ذکر شده است. برخی از پژوهشگران به تاثیر عوامل اقتصاد کلان بر نوسانات مطالبات غیرجاری اشاره کرده‌اند و برخی نیز به تاثیر عوامل مختص بانکی پرداخته‌اند. با این حال به نظر می‌رسد تحت تاثیر هر دو گروه از این عوامل قرار می‌گیرد.

مطالبات غیرجاری باعث کاهش توان مالی بانک در اعطای تسهیلات جدید و کاهش سودآوری بانک و تحمیل هزینه‌های وصول مطالبات از یک طرف و آثار سوء بر بانک‌ها و بخش‌های مختلف اقتصادی و در ابعاد وسیع‌تری برای مردم هر کشور از طریق بحران‌های پولی و مالی می‌شود. با توجه به ضرر و زیانی که از این بابت گریبانگیر نظام بانکی و اقتصاد کشور می‌گردد، ضرورت پرداختن به این موضوع از اهمیت زیاد برخوردار خواهد بود.

پژوهش حاضر به بررسی عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر افزایش مطالبات غیرجاری در سیستم بانکی کشور می‌پردازد و سوال اصلی این پژوهش این است که چه عواملی از بعد اقتصاد کلان و عوامل مختص سیستم بانکی بر افزایش مطالبات غیرجاری در سیستم بانکی تاثیر می‌گذارند؟

بنابراین، این تحقیق در نظر دارد به سئوالات زیر پاسخ دهد:

۱) رشد تولید ناخالص داخلی چه اثری بر نسبت مطالبات غیرجاری به مانده کل تسهیلات اعطایی بانکها دارد؟

۲) افزایش تورم، چه اثری بر نسبت مطالبات غیرجاری به مانده کل تسهیلات اعطایی بانکها دارد؟

۳) بالا بردن کیفیت مدیریت در بانکها چه اثری بر نسبت مطالبات غیرجاری به مانده کل تسهیلات اعطایی بانکها دارد؟

۴) تغییر اندازه بانک چه اثری بر نسبت مطالبات غیرجاری به مانده کل تسهیلات اعطایی بانکها دارد؟

۵) بالا رفتن خطر اخلاقی در بانکها، چه اثری بر نسبت مطالبات غیر جاری به مانده کل تسهیلات اعطایی بانکها دارد؟

۱-۳) تشریح و بیان موضوع

بخش عمده فعالیت‌های بانکی را می‌توان در دو عنوان کلی «تجهیز» و «تخصیص» منابع پولی، خلاصه نمود. چنانچه یک بانک در بخش تأمین منابع موفق بوده و با ورود به بازار بتواند منابع متنابهی را جمع آوری نماید نمی‌توان از آن بانک به عنوان یک بنگاه اقتصادی کارا و موفق تعبیر نمود. چرا که به موجب اصالت بانکداری، بایستی حلقه دوم تکمیل گردیده و بخش مصارف نیز همسو و همزمان با رشد منابع، توسعه یابد. این رشد و توسعه می‌بایست هم از بعد کمی و هم از بعد کیفی ارتقاء یابد. در بعد کمی بانکی موفق تلقی می‌گردد که بیش از ۵۰ درصد و بعضاً تا ۷۰ درصد از منابع جمع آوری شده را به تسهیلات اعطائی اختصاص دهد. به لحاظ کیفی نیز عواملی نظیر: تنوع جغرافیائی و بخشی، کیفیت بررسی و نظارت، پوشش‌ها و ضمانت‌های مالی و ظرفیت‌های فنی و اعتباری و ... مورد توجه قرار می‌گیرد. لاجرم بانک‌ها می‌بایست به منظور پاسخگویی به انتظارات و مطالبات موکلین خویش (سپرده‌گذاران) و همچنین اکتساب سود، بخش عمده‌ای از منابع خود را به صورت اعتبارات اعطائی به مشتریان تخصیص دهند. شایان ذکر است از آنجا که بازارهای سرمایه کشور ما را نیز بایستی از جمله بازارهای مالی کمتر توسعه یافته تلقی نمود، این امر مسئولیت بانک‌ها را دو چندان می‌سازد.

هرچند در زمان اعطای اعتبار بررسی‌های لازم از سوی بانک به عمل می‌آید و پس از حصول اطمینان از توجیه‌پذیری طرح مورد نظر، موضوعاتی نظیر کشش‌ها و ظرفیت‌های فنی، مالی و اعتباری متقاضی با دقت نظر بسیاری ارزیابی می‌گردد و سپس وثائق مورد نیاز اخذ می‌گردد، لیکن در موارد متعددی، دریافت کنندگان اعتبار قادر به ایفای تعهدات خود در سررسید مورد نظر نبوده و به همین لحاظ یکی از اصلی‌ترین چالش‌های بانک از این نقطه آغاز می‌گردد. نظر به اهمیت این موضوع در کلیه کشورها، مقامات نظارتی بانکی با ملاحظه کیفیت اعتبارات پرداختی، وثائق تودیع شده و همچنین مدت زمان عدم بازپرداخت تسهیلات، مقرراتی را وضع نموده و هر یک تقسیم‌بندی‌ها و الزاماتی را به منظور کاهش ریسک مربوطه ارائه نموده‌اند. در کشور ما طبقه‌بندی تسهیلات غیرجاری در حال حاضر به شرح ذیل می‌باشد:

- تسهیلات جاری (تا دو ماه از سررسید اصل یا اقساط آن گذشته باشد)
- تسهیلات سررسید گذشته (بین دو تا شش ماه از سررسید اصل یا اقساط آن گذشته باشد)

- تسهیلات معوق (بین شش تا هجده ماه از سررسید اصل یا اقساط آن گذشته باشد)
- تسهیلات مشکوک الوصول (بیش از هجده ماه از سررسید اصل یا اقساط آن گذشته باشد)
(بخشنامه شماره ۰۱۲/۱۴/۱/ب ر مورخ ۸۵/۲/۲۰ بانک مرکزی تحت عنوان طبقه بندی دارائی ها و نحوه محاسبه ذخیره مطالبات بانک ها و مؤسسات اعتباری)

بدیهی است عوامل متعددی در معوق شدن بازپرداخت تسهیلات اعطائی نقش خواهند داشت که برخی از این عوامل، فاکتورهای بیرونی و متغیرهای کلان اقتصادی نظیر نرخ رشد اقتصادی، نرخ بیکاری، بحران های مالی، تغییر نرخ ارز می باشد. برخی دیگر عوامل ماهیتی وام نظیر، نرخ بهره، میزان و کیفیت وثائق دریافتی، پوشش های بیمه ای، کیفیت رفتاری و اعتباری مشتری و ... می باشد و در نهایت برخی عوامل نیز به کیفیت اعتبار سنجی بانک، حجم تسهیلات اعطائی بانک، تغییرات در دارائی ها و سرمایه بانک، کیفیت مدیریت و عملکرد مدیران بانک، اندازه بانک در سیستم بانکی و ... مربوط می گردد.

فعالان بانکی در کشور ما معتقدند عواملی همچون فشار دولت در اعطای تسهیلات تکلیفی، فقدان بانک اطلاعاتی جامع و به روز، عدم وجود نظام رتبه بندی اعتباری مشتریان، کاهش نرخ سود بانکی و عدم توازن آن با بازار آزاد و همچنین نامناسب بودن نرخ جریمه (که باعث ترغیب مشتریان بر بکارگیری اعتبارات در سایر بخش های پربازده و عدم بازپرداخت آن به بانک ها گردیده است)، بی توجهی به توجیه پذیری فنی، اقتصادی و مالی طرح ها و تمرکز بر وثائق، مشکلات حقوقی مترتب بر توقیف و تملیک وثائق، زمان بر بودن پروسه حقوقی و قضائی، بعضاً فساد اداری در اعطای اعتلیات و ... از اصلی ترین عوامل مؤثر بر افزایش حجم مطالبات غیر جاری می باشد.

۴-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق

در بررسی و ارزیابی ساختار ریسک ترانزنامه بانکها، یکی از عواملی که به میزان بسیار زیادی مورد توجه قرار می گیرد کیفیت تسهیلات اعطایی است. این امر در ارزیابی و رتبه بندی بانکها توسط مؤسسات داخلی و بین المللی ملاک عمل قرار می گیرد. بررسی عوامل تعیین کننده ریسک اعتباری واقعی یکی از موضوعات بسیار مهم برای مقامات نظارتی در ارتباط با ثبات مالی و مدیریت بانک است. راینهارت و روگوف (۲۰۱۰) خاطر نشان می کنند که افزایش مطالبات غیرجاری می تواند به عنوان نشانه ای از شروع

بحران بانکی باشد. در صورتی که بانک‌ها نتوانند مطالبات غیرجاری خود را از حد معینی پایین‌تر نگاه دارند، در ارایه تسهیلات بانکی با مشکل روبرو شده و ثبات سیستم بانکی با تهدید مواجه خواهد شد. با افزایش مطالبات غیرجاری از یک سو بخشی از منابع از چرخه توزیع در بخش مصارف بانک خارج می‌گردد و از دیگر سو با توجه به لزوم تخصیص ذخایر از پیش تعیین شده، باعث تحمیل هزینه‌های گزاف به بانک می‌گردد. از بعد دیگر با توجه به اینکه در نظام بانکداری اسلامی، بانکها بعنوان یک بنگاه اقتصادی، بخش عمده‌ای از منابع جمع‌آوری شده را به وکالت از سوی سپرده‌گذاران به مصارف گوناگون اختصاص می‌دهند چنانچه در تخصیص این منابع قصوری مرتکب شوند شرعاً و قانوناً در مقابل موکلین مسئول خواهند بود. از این رو در صورتی که بتوان عوامل تبیین‌کننده مطالبات معوق را به روشنی تعیین نمود، ابزار کارآمدی جهت کنترل این مساله و در نهایت کاهش ریسک در اختیار سیستم بانکی قرار خواهد گرفت.

با توجه به تحولات اقتصادی جامعه در دهه اخیر، دنیای بانکداری هم در حال تغییر و رقابت است. امروزه برتری راهبردی بانکها از رشد و اندازه صرف، به سوی تاکید بیشتر بر سودآوری، عملکرد و ایجاد ارزش در درون موسسه و جلب مشتری و کسب رضایت آنان، تغییر جهت داده است. در این شرایط مدیران و کارشناسان بانکها باید با شناخت از عوامل مهم در درون سیستم بانک و خارج از آن، تصمیم‌های مدیریتی را اتخاذ کنند که از یک طرف توان رقابتی و از سوی دیگر عملکرد و سودآوری را به ارمغان آورد.

فعالیت بانکها و مؤسسات مالی در حوزه‌های اعطای تسهیلات سرمایه‌گذاری، صدور انواع اوراق قرضه، صدور انواع گواهی سپرده، صدور ضمانت‌نامه‌های ریالی، گشایش انواع اعتبارات اسنادی و به عبارت دیگر ایفای نقش در بازار پول و سرمایه، آنها را در معرض مخاطرات ریسک‌های خاص اینگونه فعالیتها قرارداده و بانکها را با انواع متنوعی از ریسکها روبرو نموده است.

وجود تعامل پیچیده انواع مختلف اطلاعات امری واضح است. فهرستی از اطلاعات مذکور، شامل اطلاعات کلان اقتصادی، سیاست‌های اقتصادی دولت در بودجه‌ریزی سالیانه، ویژگی‌های بخشی، اطلاعات حسابداری، وضعیت صنعت خاص و اطلاعات مختص شرکت می‌باشد. با توجه به فقر تحقیقات انجام شده در ایران در رابطه با جنبه‌های مربوط به تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر عملکرد،

اولویت‌بندی عوامل موثر بر عملکرد و تجزیه و تحلیل بنیادین اطلاعات مذکور، می‌تواند به درک سرمایه‌گذاران یاری نماید.

اصلی‌ترین وظیفه سیستم‌های مالی در صنایع، تسهیل مبادلات تجاری است و می‌تواند سرمایه‌گذاری را نیز افزایش داده و با ایجاد محرک‌هایی، سرمایه‌های کارگزار اقتصادی و فعالان بازار سرمایه را به جایی که بیشترین بازده را دارند، هدایت کند. در نتیجه از طریق انباشت سرمایه بیشتر و تخصیص بهینه آن، رشد و توسعه اقتصادی را تسهیل کند. از طرفی تورم که یکی از متغیرهای بخش پولی اقتصاد است بر میزان سرمایه‌گذاری مؤثر بوده و نرخ بهره اسمی و هزینه سرمایه را تغییر می‌دهد. بنابراین بررسی اثرات تورم و گسترش سیستم‌های مالی صنایع حائز اهمیت است.

۱-۵) اهداف تحقیق

عدم ثبات از مضرترین مشخصه‌های اقتصاد است و راه‌اندازی و ترمز کردن در سیستم‌های اقتصادی به منزله رکود و رونق تلقی می‌شود. این نوسانات و مهاجرت مکرر از رونق به رکود و بالعکس، هزینه‌های گزافی دارد. که نهایتاً روی رشد تولیدات صنعتی، بهای تمام شده تولیدات، میزان سرمایه‌گذاری در صنایع، توسعه بازار سرمایه و ریسک و بازده دارایی‌ها اثرات نامطلوبی دارد. روند سایرمتغیرها نیز کم و بیش موید مطالب فوق است.

بحران بزرگ شرق آسیا (۱۹۹۷) و آمریکا (۲۰۰۹) را که منجر به ایجاد رکودهای بزرگ اقتصادی شده‌اند، به‌عنوان نمونه‌های قابل ذکر می‌توان نام برد. لذا سرمایه‌گذاران با توجه به شرایط اقتصادی و پیش‌بینی‌های صوت گرفته، همراه با داشتن برنامه و هدفی معین، اقدام به اخذ تسهیلات از بانک‌ها می‌نمایند. در واقع، سرمایه‌گذاران با دید بلندمدت به موضوع می‌نگرند، زیرا از زمان سرمایه‌گذاری اولیه طرح، می‌باید مدتی سپری شود، تا به مرحله بازدهی و سودآوری برسد. در این وضعیت ممکن است سیاست‌های کلان اتخاذ شده در حوزه مالی، شرایطی را فراهم آورد که مخل سودآوری سرمایه‌گذاری شده و مشتری نتواند به تعهداتش در مقابل سیستم بانکی عمل نماید. لذا این مسأله عامل زمینه‌ساز عدم پرداخت به موقع اقساط و تبدیل آنها به مطالبات معوق می‌باشد. در صورت معوق شدن تسهیلات و در مرحله آخر سوخت شدن آنها، بزرگترین ضرر متوجه بانک‌هاست؛ زیرا اگر بانک بخواهد وثیقه مشتری را